*Costas Constantinou en Frank Erkens**

Deskundigenbewijs in civiele procedures in Engeland/Wales en Nederland

EeR 2026/2

Deskundigenbewijs speelt een cruciale rol in civiele procedures waarbij sprake is van technische of financiële complexiteit. Dit artikel vergelijkt hoe dergelijk bewijs wordt geleverd in Engeland/Wales en in Nederland, met inachtneming van hun verschillende juridische tradities. In de afgelopen decennia zijn beide systemen op verschillende wijzen dichter bij elkaar gekomen dankzij hervormingen in het Engelse/Welshe systeem die rechterlijk toezicht en *single joint expert*-rapporten introduceerden, en Nederlandse hervormingen die de taakverdeling tussen de partijen regelen en preprocessuele bewijsverzameling promoten. Toch blijven er belangrijke verschillen bestaan, met name op het gebied van de benoeming van deskundigen, waarborgen voor onpartijdigheid, openbaarmakingsregels en rechterlijke betrokkenheid. Dit artikel beoordeelt de sterke en zwakke punten van beide systemen, trekt hieruit praktische lessen voor beoefenaars van juridische beroepen en onderzoekt de mogelijkheden voor hybride oplossingen voor de geconstateerde zwakkere punten.

1. Inleiding

Deskundigenbewijs speelt een essentiële rol in civiele procedures waar technisch-inhoudelijke kennis nodig is om geschilpunten op te lossen. Het voornaamste doel is om de rechter te ondersteunen bij het interpreteren van complexe feiten, het vaststellen van causaliteit en het kwantificeren van financiële schade.[1]

Hoewel het gebruik van deskundigen in veel jurisdicties gangbaar is, lopen de procedurele inbedding en waarborgen sterk uiteen. De verschillen betreffen onder meer de rol van de rechter bij benoeming en instructie, de ruimte voor partijdeskundigen, de vorm en toetsing van het rapport[2] en de reikwijdte van bewijsconfrontatie en transparantie.

Op basis van onze ervaringen met beide rechtstelsels willen we in dit artikel de sterke en minder sterke kanten van de inzet van deskundigen in civiele procedures in Engeland/Wales[3] en Nederland onderzoeken.[4] Deze twee jurisdicties kennen fundamenteel verschillende juridische tradities: de *common law* met haar contradictoire processtructuur en het Nederlandse civiele recht met zijn inquisitoire karakter. Het doel is om inzicht te geven in de institutionele kenmerken van beide stelsels, recente hervormingen te analyseren en de mate van convergentie en wederzijdse beïnvloeding te evalueren. Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de spanning tussen onafhankelijkheid, toetsbaarheid en efficientie bij het gebruik van deskundigenbewijs.

2. Historische ontwikkelingen

De inzet van deskundigen in civiele procedures kent zowel in Engeland/Wales als in Nederland een eigen historische dynamiek, geworteld in de fundamenteel verschillende procesrechtelijke tradities van het *common law*- en het civielrechtelijke systeem.

In Engeland/Wales is de rol van deskundigen van oudsher verbonden aan het contradictoire model, waarin geschilbeslechting primair wordt vormgegeven door partijen zelf.[5] Deskundigen fungeerden oorspronkelijk als partijadviseurs die niet zozeer de rechter moesten informeren, als wel een partij ondersteunden bij het onderbouwen van het partijstandpunt. Deze traditie leidde ertoe dat deskundigenbewijs lang werd beschouwd als een verlengstuk van het partijdebat. Het gevolg was dat partijen vaak ieder een eigen deskundige inschakelden, wat resulteerde in hoge kosten, strijdige rapporten en een beperkte waarheidsvinding. De rechter vervulde een lijdelijke rol en beschikte over weinig instrumenten om de kwaliteit of onafhankelijkheid van deskundigen te beoordelen. Deze praktijk kwam onder toenemende kritiek, met name vanwege de onoverzichtelijkheid, vertraging en kosten die ermee gepaard gingen. In reactie hierop verscheen het Woolf Report in 1996, dat opriep tot een cultuurverandering in de

* C.T.C. Constantinou Msc PhD MRICS is partner bij Oaklins Waarderingsadvies. F.J. Erkens LLM FFE RFA MEWI is managing partner bij Holland Integrity Group en promovendus op het gebied van forensisch onderzoek. Beide auteurs zijn als deskundigen ingeschreven bij het Nederlandse LRGD en Engelse instituten. Zij danken verschillende medelezers voor hun kritische feedback op eerdere versies van het artikel.

1. C.H. van Rhee & A. Uzelac (red.), *Evidence in a contemporary civil procedure: Fundamental Issues in a Comparative Perspective*, Antwerpen: Intersentia 2015; G. de Groot & N.A. Elbers, *Inschakelen van deskundigen in de rechtspraak*, Raad voor de rechtspraak, 2008; G. de Groot, *Het deskundigenadvies in de civiele procedure* (diss. Amsterdam VU), Deventer: Kluwer 2008.
2. In de Nederlandse civiele wet- en regelgeving is de term *bericht* het meest gebruikelijk, maar de termen *rapport* en *verslag* worden ook gebruikt. Omdat ook in Engeland/Wales wordt gesproken over rapport, wordt in dit artikel de term rapport gebruikt.
3. Met het Statute of Rhuddlan in 1284 is de geleidelijke integratie van Wales door Engeland in gang gezet, waarbij Engeland en Wales door de eeuwen heen gaandeweg een gezamenlijk common law-jurisdictie zijn gaan vormen, die in 1830 met de afschaffing van de Courts of Great Sessions zijn uiteindelijke beslag kreeg.
4. In het artikel is niet gekozen voor een identieke structuur voor de vergelijking van beide stelsels, omdat de stelsels elk bepaalde unieke karakteristieken hebben die niet of in mindere mate spelen bij het andere stelsel.
5. J. Baker, *An Introduction to English Legal History*, Fifth Ed., Oxford: Oxford University Press 2019.

civiele procespraktijk.[6] Aansluitend verscheen in 2009 het Jackson Report dat de toegang tot de civiele rechtspraak tegen redelijke kosten voorstaat.[7]

In Nederland ontwikkelde het deskundigenbewijs zich binnen het inquisitoire model, dat in essentie is gericht op actieve waarheidsvinding door de rechter.[8] De gerechtelijk deskundige is daarin altijd primair een instrument van de rechter geweest: een onafhankelijke adviseur, belast met het objectiveren van technisch-inhoudelijke kwesties buiten het domein van de juridische beoordeling. Deze traditie vindt haar oorsprong in het Franse en Duitse civiele procesrecht van de negentiende eeuw, waarin deskundigen als verlengstuk van het rechterlijk ambt werden beschouwd. In het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van 1838 was het deskundigenonderzoek al voorzien als rechterlijk instrument, maar pas bij de herziening van 2002 werd de onpartijdigheidsplicht expliciet gecodificeerd, en werd de procedurele rol van partijen bij de deskundigenbenoeming en -instructie versterkt.

In de praktijk bleef het Nederlandse systeem lange tijd sterk door rechters aangestuurd, maar onder invloed van toenemende complexiteit van geschillen en de wens tot efficiëntie is de praktijk geleidelijk gaan schuiven. Hierdoor brengen partijen ook vaker eigen deskundigenrapporten in het geding. Hoewel deze rapporten van partijdeskundigen formeel geen gelijk gewicht hebben ten opzichte van het gerechtelijk deskundigenbericht, heeft de Hoge Raad geoordeeld dat de rechter niet voorbij kan gaan aan deze rapporten, maar op gemotiveerde bezwaren van partijen tegen de zienswijze van de door de rechter benoemde deskundige moet ingaan.[9]

Begin 2025 is er in Nederland met de vereenvoudiging en modernisering van het bewijsrecht een voorzichtige verschuiving ingezet naar meer partijbetrokkenheid en procedurele flexibiliteit in de benoeming en/of het gebruik van (partij)deskundigen.[10] Rechters stimuleren nu vaker dat partijen vooraf gezamenlijk de reikwijdte en inhoud van de opdracht aan de deskundige vaststellen. In sommige procedures is bovendien meer ruimte ontstaan voor de bespreking van conceptrapporten, het stellen van vragen en het benutten van het overleg met deskundigen.

Deze ontwikkelingen wijzen op een voorzichtige heroriëntatie in beide systemen. In Engeland/Wales is sprake van een geleidelijke verstatelijking van het deskundigenbewijs; van een puur partijgedreven instrument naar een rechterlijk gereguleerd procesmiddel. In Nederland zien we het omgekeerde**.** Het traditioneel rechterlijk aangestuurde deskundigenonderzoek ontwikkelt zich naar een meer dialooggerichte en participatieve praktijk, waarin partijdeskundigen door middel van gerechtelijke instructie en interventies toenemend ruimte krijgen. Daarmee ontstaat er op deelterreinen, zoals de instelling van de Netherlands Commercial Court (NCC), de gezamenlijke benoeming van deskundigen door partijen en het hierna toegelichte gebruik van *concurrent expert evidence*, een functionele convergentie, zij het met behoud van de eigen systemische uitgangspunten.

3. Wettelijke verankering

Het Engelse rechtssysteem is geworteld in de *common law*-traditie, waarin rechterlijke uitspraken en procedurele regels een centrale rol spelen. Gedetailleerde procedurekwesties worden niet geregeld in wetgeving, maar in gemakkelijk aanpasbare regelgeving, zoals de *Civil Procedure Rules* (CPR) en de bijbehorende *Practice Directions* (PD).[11] CPR 35.3[12] stelt dat de belangrijkste plicht van de deskundige jegens de rechter is '*to help the court on matters within their expertise*' en er geldt een '*overriding duty to the court*'. Deze resultaatverplichting behelst een verplichting tot een actieve procesbijdrage, namelijk het rapport moet de rechter helpen en bruikbaar zijn. Indien een deskundige zijn onafhankelijkheid of objectiviteit schendt en een kwalitatief slecht rapport oplevert, dan kan de rechter besluiten het rapport geheel of gedeeltelijk buiten beschouwing te laten, het bewijs beperkte bewijskracht toe te kennen of kostenveroordelingen uit te spreken.

In Nederland volgt het civiele procesrecht de continentale traditie, waarin procedurele regels grotendeels zijn vastgelegd in wetgeving in formele zin. De regeling van het deskundigenonderzoek is opgenomen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, dat bepalingen bevat over de benoeming, taakomschrijving, werkwijze, onpartijdigheid, vergoeding en het horen van de deskundige.[13] In het gemoderniseerde artikel 190 lid 1 Rv is expliciet vastgelegd dat de deskundige zijn taak onpartijdig en naar beste weten moet uitvoeren. Deze bepaling bevat zowel een houdingseis als een deskundigheidseis. De wijze waarop de deskundige rapporteert en zijn bevindingen onderbouwt, is nader uitgewerkt in de *Gedragscode voor gerechtelijk deskundigen in civielrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken* (hierna: Gedragscode) en de *Leidraad deskundigen in civiele zaken* (hierna: Leidraad). Hoewel rapportagevrijheid ruimte laat voor professionele autonomie, gelden daarbij wel toetsbare normen van motivering, transparantie en methodologische verantwoording.

6. H. Woolf, *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales*, Lord Chancellor's Department 1996.
7. R. Jackson, *Review of Civil Litigation Costs: Final Report*, The Ministry of Justice, 21 december 2009.
8. A. Hammerstein, R.H. de Bock & W.D.H. Asser, *Modernisering burgerlijk bewijsrecht*, Den Haag: Boom Juridisch 2017; *Kamerstukken II* 2019/20, 35498, nr. 3.
9. HR 3 mei 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ1468, r.o. 3.6; HR 9 december 2011, ECLI:NL:HR:2011:BT2921, r.o. 3.4.5.
10. A. Hammerstein, R.H. de Bock & W.D.H. Asser, *Modernisering burgerlijk bewijsrecht*, Den Haag: Boom Juridisch 2017; *Kamerstukken II* 2019/20, 35498, nr. 3.
11. J. Sorabji, *English Civil Justice after the Woolf and Jackson Reforms: A Critical Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press 2014.
12. Met deze notatiewijze, die hierna nog een aantal keren voorkomt, doelen wij op Rule 35.[nr] van CPR Part 35.
13. In de herziene titel 9 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, die per 1 januari 2025 in werking is getreden, zijn de bepalingen over de gerechtelijk deskundige hernummerd en geherstructureerd (Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht (*Stb.* 2024, 62)).

Dit verschil in juridische verankering weerspiegelt de bredere institutionele context van beide systemen. Het Engelse model vertrouwt op flexibele rechterlijke normering en toetsing binnen het kader van rechterlijke discretionaire bevoegdheden, terwijl het Nederlandse model streeft naar juridische voorspelbaarheid en normatieve borging via wetgeving en formele richtlijnen.

Geconcludeerd kan worden dat de kernverplichtingen van deskundigen in civiele procedures in Engeland/Wales en Nederland fundamenteel verschillend zijn vormgegeven, zowel in juridische positionering en formulering als in systeemstructuur. Hierna volgt een kritische en systematische vergelijking van de verplichtingen van deskundigen, hun taakvervulling, en enkele andere relevante aspecten zoals rapportage, toetsbaarheid en procespositie.

Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat in beide jurisdicties gerechtelijk deskundigen binnen een zogenoemd dubbel normatief kader opereren, bestaande uit het genoemde juridisch en een epistemologisch (wetenschappelijk-kennisgericht) normensysteem.[14] Hoewel beide kaders samen bepalend zijn voor de integriteit en betrouwbaarheid van deskundigenrapportages, beperkt dit artikel zich omwille van de omvang tot het juridische kader en blijven de kennistheoretische betrouwbaarheid en methodologische verantwoording van deskundigenbevindingen daarom grotendeels buiten beschouwing.

4. Het Nederlandse inquisitoire model

Het Nederlandse optreden van gerechtelijk deskundigen zal in deze paragraaf nader toegelicht worden aan de hand van karakteristieken en risico's die kenmerkend zijn voor het Nederlandse model.

4.1. Het Nederlandse kader

In Nederland is het juridische kader voor gerechtelijk deskundigen gebaseerd op de artikelen 186-192 Rv, de Gedragscode en de Leidraad. Dit kader regelt de formele aspecten, en de bepalingen voor de houding, het gedrag en werkzaamheden van de deskundige in civiele procedures. De belangrijkste aspecten staan hieronder opgesomd:

Naast bovenstaande kaders gelden voor de gerechtelijk deskundige tevens de beroepsspecifieke normen en voorschriften zoals vastgelegd in de voor zijn vakgebied relevante wet- en regelgeving en gedragscodes. Deze beroepsnormen vullen het algemene juridische en normatieve kader nader aan en zijn daarmee medebepalend voor de vereiste deskundigheid, integriteit en epistemologische normering van de gerechtelijk deskundige.

De rechter speelt een centrale rol in de Nederlandse civiele procedure, aangezien deze de deskundige benoemt, de opdracht verstrekt en de voorwaarden bepaalt. De instructies die aan de deskundige worden gegeven, worden bij de benoeming doorgaans met partijen gedeeld. Indien de instructie tijdens het onderzoek wijzigt, wordt deze wijziging echter niet automatisch aan partijen bekendgemaakt. De deskundige zal in zijn rapport hiervan wel melding moeten maken. Partijen kunnen wel bezwaar maken tegen de benoeming van een deskundige, maar de uiteindelijke beslissing ligt bij de rechter.

Uit de jurisprudentie blijkt dat de deskundige op grond van artikel 190 lid 1 Rv de zorg moet betrachten die van een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot bij het uitvoeren van onderzoek in een gerechtelijke procedure mag worden verwacht.[15] De Gedragscode en Leidraad benadrukken hierbij dat de deskundige zijn werk op transparante wijze moet uitvoeren en partijen de gelegenheid moet geven om op het conceptrapport te reageren.

4.2. Informatie-inwinning

Het Nederlandse burgerlijk procesrecht kent met artikel 21 Rv een algemene verplichting voor partijen om relevante feiten volledig en naar waarheid aan te voeren. Daarnaast kan de rechter op grond van artikel 22 lid 1 Rv partijen bevelen om een nadere toelichting te geven of bepaalde gegevens te overleggen.

Aspect	Rv (art. 186-192)	Gedragscode (2012)	Leidraad (2018)
Functie	Juridisch kader (formele wet)	Ethische en procedurele normen	Praktisch uitvoeringskader
Status	Wettelijk bindend	Niet-wettelijk bindend, maar als praktijknorm van toepassing verklaard	Niet-wettelijk bindend, als praktijknorm van toepassing verklaard
Detaillering	Functioneel en beperkt	Normatief en algemeen	Operationeel en gedetailleerd
Doelgroep	Rechters, procespartijen, advocaten en deskundigen	Deskundigen, advocaten en rechters	Deskundigen, rechters, advocaten en griffies
Gebruik in praktijk	Onmisbaar voor formele waarborgen	Richtsnoer voor houding en gedrag	Cruciaal voor praktische uitvoering en toetsbaarheid

14. F.J. Erkens, 'Het dubbele normenkader van forensische onderzoeken van financieel economische criminaliteit', *Tijdschrift voor Compliance, Ethics & Sustainability* 2024, nr. 1; R. Giard, 'Rechters en partijdeskundigen: over de (on)deskundigheid en (on)partijdigheid van experts', *EeR* 2017, afl. 4, p. 135-145; C.P.M. Cleiren, 'Waarheid in het strafrecht: niet tot elke prijs', in: C.P.M. Cleiren, R.H. de Bock & C.J.M. Klaassen, *Het procesrecht en de waarheid*, Nederlandse Vereniging voor Procesrecht, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2001.
15. HR 14 oktober 2022, ECLI:NL:HR:2022:1445, r.o. 3.1.2.

De in verhouding met het Engelse/Welshe procesrecht terughoudende benadering van bewijslevering in het Nederlandse procesrecht is eveneens van toepassing op deskundigenonderzoek.[16] Op grond van artikel 190 lid 3 Rv heeft de gerechtelijk deskundige de bevoegdheid om, binnen de grenzen van zijn opdracht, informatie bij partijen op te vragen indien dit noodzakelijk is voor zijn onderzoek. Partijen zijn in beginsel verplicht om aan redelijke verzoeken te voldoen, tenzij zij daartegen zwaarwegende of gerechtvaardigde bezwaren kunnen aanvoeren. Deze procedurele ruimte stelt de deskundige in staat om zijn oordeel te baseren op een voldoende feitelijke basis, zonder uitsluitend afhankelijk te zijn van wat partijen vrijwillig aandragen. Uit jurisprudentie blijkt dat deskundigen binnen hun opdracht in het kader van hun informatievergaringsplicht[17] en -bevoegdheid verantwoordelijk zijn voor het opvragen van de noodzakelijke gegevens en het toezien op de volledigheid van aangeleverde informatie.[18] Zo heeft het Hof Den Haag overwogen zich niet inhoudelijk te bemoeien met de informatie-inwinning: 'Het is aan de deskundigen om verdere medische informatie op te vragen indien en voor zover zij deze nodig achten in het kader van hun onderzoek en rapportage'.[19]

Een waarborg voor het buiten de partijen om verzamelen van informatie vloeit voort uit het arrest van de Hoge Raad van 2 december 2016.[20] In dit arrest verwijst de Hoge Raad naar het beginsel van hoor en wederhoor op grond waarvan partijen moeten worden geïnformeerd en in de gelegenheid moeten worden gesteld om te reageren wanneer een gerechtelijk deskundige derden raadpleegt of informatie verzamelt buiten de aanwezigheid van partijen.

Hoewel de in vergelijking met de Engelse/Welshe praktijk beperktere Nederlandse openbaarmakingspraktijk[21] bijdraagt aan procedurele efficiëntie en kostenbeheersing, roept zij vragen op over de effectiviteit van de informatie-inwinning, de volledigheid en juistheid van de beschikbare gegevens en de transparantie en toetsbaarheid van het werk van de deskundige. De ervaring leert dat met name de onvolledigheid van gegevens een negatieve impact kan hebben op bevindingen.[22] Daarnaast kan het voor partijen en de rechter soms moeilijk zijn om de wijze waarop de informatie-inwinning heeft plaatsgevonden en de door de deskundige gehanteerde redenering effectief te controleren.[23]

4.3. De inhoud van het deskundigenrapport

De inhoud van een deskundigenrapport speelt een cruciale rol in procedures, omdat het rapport vaak belangrijke informatie is voor de vaststelling van de feiten door de rechter. Zowel het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, de Gedragscode, de Leidraad als de jurisprudentie en literatuur bevatten normen en richtlijnen voor de opzet en inhoud van het rapport. Belangrijke eisen die in dit normatieve kader aan de inhoud van het deskundigenrapport worden gesteld, zijn met name transparantie, begrijpelijke en deugdelijke moti-

16. A. Sheeley & F.J. Erkens, 'De Engelse 'disclosure order', *NJB* 2019, afl. 23: In Nederland en andere Europese *civil law*-jurisdicties was tot de introductie van de Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht slechts een beperkt arsenaal aan effectieve rechtsmiddelen beschikbaar voor het verzamelen van relevante gegevens. In Engeland en andere *common law*-jurisdicties kan een partij terugvallen op effectievere juridische rechtsmiddelen die in het kader van het noodzakelijke onderzoek in de preprocessuele fase kunnen worden gebruikt om de oorzaak, aard en omvang van mogelijke onregelmatigheden vast te stellen. Zie ook R.R. Verkerk, *Fact-finding in Civil Litigation. A Comparative Perspective*, Antwerpen: Intersentia 2010 en p. 43 e.v. in: A. Galic, 'Disclosure of Documents in Civil Procedures: The Principle against Self-incrimination or a Quest for Procedural Fairness and Substantive Justice', in: C.H. van Rhee & A. Uzelac, *Evidence in Contemporary Civil Procedure. Fundamental Issues in a Comparative Perspective*, Antwerpen: Intersentia 2015.
17. F.J. Erkens, 'Het dubbele normenkader van forensische onderzoeken van financieel economische criminaliteit', *Tijdschrift voor Compliance, Ethics & Sustainability* 2024, nr. 1. In dit artikel is beschreven dat de eisen van de wet en de principes van epistemologie op een vergelijkbare manier werken om waarheidsgetrouwheid, integriteit en gerechtvaardigdheid te waarborgen. Het epistemologische normenkader richt zich in een forensische en juridische context op de methodologie van de kennisvergaring en de uiteindelijke volledigheid en juistheid (betrouwbaarheid) van de verzamelde feiten en omstandigheden. Op grond hiervan kan beargumenteerd worden dat de gerechtelijk deskundige een epistemologische en juridische informatievergaringsplicht heeft om de voor zijn onderzoek noodzakelijke gegevens te verzamelen.
18. Hof Den Haag 15 juni 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:2875, r.o. 8; Rb. Oost-Brabant 17 november 2021, ECLI:NL:RBOBR:2021:5974, r.o. 2.4.2; HR 17 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:279 (*Verkopers/Goedvast*).
19. Hof Den Haag 15 juni 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:2875, r.o. 8.
20. HR 2 december 2016, ECLI:NL:HR:2016:2741 (*Gemeente Beuningen*).
21. In literatuur is beschreven hoe de Nederlandse wetgever en de Hoge Raad de afgelopen eeuwen hebben geworsteld met het openbaarmakingsvraagstuk ('*disclosure*'). Zie Verkerk 2010 en J. Ekelmans, *De exhibitieplicht in kort bestek*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2007. In Sheeley & Erkens 2019 is geschreven: 'Voor de meeste benadeelden is het moeilijk of zelfs onmogelijk om toegang te krijgen tot externe gegevens van banken, trustbedrijven, accountants en andere partijen om inzicht te krijgen in de aard en omvang van de mogelijke schade en om onregelmatigheden in het kader van het civiel recht of strafrecht vast te stellen'.
22. Zie de paragraaf Onderzoek van de juistheid of volledigheid in: F.J. Erkens, 'De professionalisering van customer due diligence', *Tijdschrift voor Toezicht* 2023, nr. 3/4 en Erkens 2024, waarin is beargumenteerd: 'De onderzoeker zal de relevante feiten en omstandigheden zelf moeten verzamelen, waarbij rekening moet worden gehouden met de complexe werkelijkheid waarin de mogelijke gedragingen hebben plaatsgevonden. De complexe werkelijkheid komt tot uitdrukking in de brede context waarbinnen organisaties opereren met een bepaald wettelijk kader, bedrijfscultuur, persoonlijkheden van de betrokken individuen, maatschappelijke en economische ontwikkelingen en vele andere aspecten. Het aanbrengen van beperkingen in de context, tijd, gegevens, individuen en andere relevante componenten zal afbreuk doen aan de kwaliteit van een Onderzoek en de betrouwbaarheid van de bevindingen'.
23. Zie Erkens 2024, waarin is aangegeven: 'Om de gebruikers van het rapport "naar beste weten" ex artikel 198, lid 1 Rv of "naar waarheid, volledig en beste inzicht" ex artikel 51i, lid 3 Sv, en gemotiveerd ex HR 18 februari 1994, NJ 1994, 742 r.o. 3.440 of "met redenen omkleed" ex artikel 51l, leden 1 en 3 Sv te kunnen informeren, zal de onderzoeker in het rapport onder meer de eigen achtergrond, de onderzoeksstrategie en -werkzaamheden, de ter beschikking staande gegevens, de analyses en de redenen van wetenschap, zoals genoemd in bijvoorbeeld artikel 198, lid 4 Rv, uiteen moeten zetten. Dit geldt mijns inziens niet alleen voor een door de rechter benoemde deskundige, maar voor alle onderzoekers'. Perspublicaties en jurisprudentie laten zien dat onderzoeken regelmatig onprofessioneel worden uitgevoerd.

vering, het vermelden van methoden en beperkingen, en controleerbaarheid.

Zo moet een gerechtelijk deskundigenrapport volgens artikel 190 lid 4 Rv met redenen omkleed zijn. Dit betekent dat de deskundige zijn bevindingen deugdelijk moet motiveren en toelichten. In artikel 4.4 lid 1 van de Gedragscode is bepaald dat de deskundige moet aangeven welke beperkingen kleven aan de onderzoeksmethoden. In artikel 4.10 van de Gedragscode is aangegeven dat de deskundige moet melden wanneer de onderzoeksbevindingen multi-interpretabel zijn. Dit betekent dat als er verschillende plausibele interpretaties van de bevindingen mogelijk zijn, de deskundige moet aangeven welke dat zijn en welke de meest aannemelijke is, en waarom dat zo is. Dit verhoogt de deugdelijkheid van het rapport, omdat het de deskundige de mogelijkheid biedt om zijn keuzes te verantwoorden en het ervoor zorgt dat de partijen niet worden geconfronteerd met een onvolledig beeld van de situatie. Paragraaf 5 van de Gedragscode verlangt van de deskundige een begrijpelijke en deugdelijke motivering van het rapport en controleerbaarheid van het onderzoek.

Hoewel de besproken bepalingen uit het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Gedragscode helder de juridische zorg- en motiveringsplicht van de deskundige formuleren, bevatten deze regels geen expliciete epistemologische criteria met betrekking tot de kwaliteit van het onderzoek en rapport. Juridische normen zoals transparantie en controleerbaarheid impliceren weliswaar een zekere inhoudelijke zorgvuldigheid, maar bepalen niet concreet aan welke wetenschappelijke standaarden, methodologische kwaliteitseisen of andere kenniscriteria het deskundigenonderzoek moet voldoen. Daardoor ontstaat een spanningsveld, want de rechter dient op basis van juridische normen een oordeel te vormen over de inhoudelijke betrouwbaarheid van het deskundigenrapport, terwijl juist die betrouwbaarheid primair afhankelijk is van de kennistheoretische kwaliteit die juridisch niet nader is ingevuld. Deze lacune wordt deels ingevuld door de tuchtrechtspraak, waarin aan de hand van beroepsspecifieke normen en standaarden de kwaliteit van het handelen en rapporteren van deskundigen nader kan worden getoetst.[24] Tuchtorganen zijn daarentegen terughoudend om een gerechtelijk deskundigenrapport inhoudelijk te toetsen, omdat dat aan de civiele rechter is.[25] Deze spagaat maakt het lastig voor rechters en partijen om de inhoudelijke betrouwbaarheid van het deskundigenrapport te beoordelen.

4.4. De risico's van één enkel deskundigenrapport

Op grond van artikel 186 lid 2 Rv kan de rechter één of meer gerechtelijk deskundigen benoemen om technisch-inhoudelijke kwesties te beoordelen. In de praktijk wordt doorgaans ervoor gekozen om één deskundige te benoemen. Partijen ontvangen meestal alleen het conceptrapport en de definitieve versie ervan. Werkaantekeningen, interne beraadslagingen en onderliggend bronnenmateriaal worden in beginsel niet gedeeld, tenzij openbaarmaking noodzakelijk wordt geacht voor een juiste begrip van het rapport en een eerlijke procesvoering.

Ondanks het feit dat de Gedragscode en Leidraad vereisen dat partijen de gelegenheid krijgen om commentaar te leveren op het conceptrapport, garandeert dit op zichzelf niet dat fouten in de redenering of methodologie zullen worden geïdentificeerd. Met name wanneer partijen en/of de rechter niet over de materiële deskundigheid beschikken om de aannames, methodologie, beperkingen en conclusies van de deskundige kritisch te beoordelen. De verantwoordelijkheid om te reageren op de kwaliteit van het deskundigenrapport ligt primair bij de partijen.

In gevallen waarin inhoudelijk gemotiveerde bezwaren kunnen worden aangevoerd tegen het deskundigenverslag, kan de rechter besluiten om een tweede deskundige te benoemen. In de praktijk is dit echter een zeldzame maatregel, die alleen wordt genomen als er concrete aanwijzingen zijn van onzorgvuldigheid, vooringenomenheid of methodologische gebreken in het oorspronkelijke rapport. In zijn arrest van 19 december 2014 oordeelde de Hoge Raad dat een rechter niet verplicht is om een nieuwe deskundige te benoemen alleen omdat een partij bezwaar maakt tegen een deskundigenrapport dat op gezamenlijk verzoek van de partijen is opgesteld. De Hoge Raad bevestigde dat partijrapporten serieus moeten worden genomen en dat een rechterlijke afwijking ervan een deugdelijke motivering vereist, met name wanneer zij voldoende gemotiveerde betwisting bevatten op de wijze van totstandkoming of de inhoud ervan.[26]

Ondanks de procedurele waarborgen van het Nederlandse systeem blijft het risico bestaan dat gebreken in de informatie-inwinning en -analyse door een enkele deskundige onopgemerkt blijven. De effectiviteit van deze waarborgen hangt in belangrijke mate af van de actieve betrokkenheid van de partijen en de zorgvuldigheid van de rechter bij het begeleiden en evalueren van het deskundigenproces.

4.5. Samenvatting deskundigenbewijs in Nederland

Samenvattend laat het Nederlandse inquisitoire model zich kenmerken door een sterke procesmatige regie, efficiënte controle van deskundigenbewijs en duidelijke juridische waarborgen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Tegelijkertijd blijft het model kwetsbaar door een gebrek aan expliciete juridische invulling van methodologische en kennistheoretische criteria, beperkte informatie-inwinning en een structureel beperkte mogelijkheid tot inhoudelijke toetsing. Dit maakt het Nederlandse model effectief voor eenvoudige of niet

24. Zie onder meer Accountantskamer Zwolle 23 september 2016, ECLI:NL:TACAKN:2016:97, r.o. 4.3.
25. Zie onder meer Accountantskamer Zwolle 18 januari 2021, ECLI:NL:TACAKN:2021:8 en B.L.M. Middeldorp, 'De invloed van het medisch klacht- en tuchtrecht op het civiele recht', *Tijdschrift letselschade in de rechtspraktijk* 2015/32.
26. HR 19 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3654 (*Achmea*); HR 5 december 2003, ECLI:NL:HR:2003:AN8478; HR 9 december 2011, ECLI:NL:HR:2011:BT2921.

sterk betwiste deskundigenkwesties, maar kwetsbaar in complexe zaken waarin methodologische robuustheid en transparantie van het deskundigenonderzoek essentieel zijn. Gezien de toenemende technische en wetenschappelijke complexiteit van civiele procedures en onze ervaringen met het Engelse/Welshe systeem is het wenselijk om dit kennistheoretische en methodologische gat scherper en explicieter te normeren, zodat het Nederlandse systeem ook in complexe procedures beter kan voldoen aan eisen van inhoudelijke betrouwbaarheid en kennistheoretische integriteit.

5. Deskundigenbewijs in Engeland/Wales: het contradictoire kader

Deze paragraaf bespreekt kenmerkende karakteristieken, zoals de institutionele inrichting, recente jurisprudentie en praktische implicaties van het deskundigenbewijs binnen het Engelse/Welshe stelsel. Specifieke aandacht wordt besteed aan transparantie, proportionaliteit en de spanning tussen autonomie van deskundigen en rechterlijke toetsing.

5.1. De Engelse/Welshe procedure

In Engeland en Wales wordt het deskundigenbewijs geregeld door CPR Part 35, aangevuld met *Practice Direction* 35 (PD 35) en de *Guidance for the Instruction of Experts* (CJC 2014). Elk van deze instrumenten heeft een eigen functie en mate van normering:

CPR Part 35 is vastgesteld door de Civil Procedure Rule Committee (CPRC).[27] Het regelt de toelaatbaarheid en het gebruik van deskundigenbewijs in civiele procedures in Engeland/Wales.

5.2. Rol en selectie van deskundigen

In het contradictoire Engelse/Welshe model benoemen partijen hun eigen deskundigen, rekening houdend met de geldende bepalingen in de CPR. Zo is deskundigenbewijs beperkt tot wat redelijkerwijs nodig is om de procedure op te lossen en mag alleen worden gepresenteerd met toestemming van de rechter, die de uiteindelijke controle behoudt over zowel de reikwijdte als het gebruik van dergelijk bewijs. De CPR vereist dat deskundigenbewijs de rechter moet ondersteunen op een manier die eerlijk en evenredig is met de betreffende kwesties. Deskundigen hebben daardoor een verplichting tegenover de rechter en niet tegenover de partij die hen instructies geeft.[28] De rechter behoudt de discretionaire bevoegdheid om waar nodig één gezamenlijke deskundige te benoemen, met name om redenen van evenredigheid en kosten.

Het kiezen van een deskundige in civiele procedures vereist een zorgvuldige afweging van de kwalificaties en relevante ervaring van de persoon. Bovenal moet de deskundige blijk geven van zijn onafhankelijkheid en onpartijdigheid en vrij zijn van belangenconflicten, zoals benadrukt in *EXP v Barker [2017] EWCA CIV 63*, waar het verzuim van de deskundige om een persoonlijke relatie bekend te maken leidde tot de uitsluiting van zijn rapport.

Een deskundige moet bekend zijn met de verplichtingen zoals uiteengezet in CPR Part 35 en de Guidance. De deskundige moet over sterke analytische vaardigheden beschikken, duidelijk en beknopt kunnen communiceren en in staat zijn om complexe zaken uit te leggen in termen die begrijpelijk zijn voor een niet-deskundige jury of rechter. Praktische overwegingen zijn in dit kader ook belangrijk. De deskundige moet in staat zijn om de deadlines van de rechter te halen, om met andere deskundigen, die namens de andere partij(en) zijn benoemd, te vergaderen en mondeling te getuigen tijdens de rechtszaak als dat nodig is. Hoewel eerdere ervaring als deskundige een duidelijk voordeel is, blijft het belangrijkste criterium het vermogen van de deskundige om de rechter te voorzien van objectief, betrouwbaar en goed onderbouwd bewijsmateriaal.

Naast het formeel inschakelen van deskundigen op grond van CPR Part 35, verzoeken partijen in Engeland/Wales deskundigen ook vaak om hun ondersteuning op een *under prejudice*-basis in een adviserende rol. In deze vertrouwelijke hoedanigheid ondersteunt de deskundige de leden van het juridische team door technische kwesties te analyseren, claims te evalueren en door hen voor te bereiden op gezamenlijke bijeenkomsten of kruisverhoren zonder dat zijn/haar inbreng in de rechtszaal openbaar wordt gemaakt.

Hoewel adviserende deskundigen niet getuigen, kan hun strategische waarde aanzienlijk zijn. Als een par-

Aspect	CPR Part 35	Practice Direction 35	Expert Guidance (CJC)
Functie	Juridisch kader	Uitwerking & verduidelijking	Praktische gedragsrichtlijn
Status	Bindend recht	Semi-bindend (rechtspraak volgt PD)	Soft law / professionele standaard
Detaillering	Kaderstellend en beknopt	Operationeel en normatief	Gedetailleerd en pragmatisch
Doelgroep	Rechters en procespartijen	Rechters, deskundigen en advocaten	Met name advocaten en deskundigen
Gebruik in de praktijk	Onmisbaar bij processtrategie	Onmisbaar bij rapportopbouw en toetsing	Onmisbaar bij instructie, selectie en samenwerking met deskundigen

27. Zie Cabinet Office, Classification of Public Bodies: Guidance for Departments, Public Bodies Handbook, Part 1: *CPRC is an advisory non-departmental public body that operates at arm's length to fulfil governance objectives with greater accountability*.
28. National Justice Compania Naviera SA/Prudential Assurance Co Ltd (The Ikarian Reefer) [1993] 2 *Lloyd's Rep* 68.

tij later zijn deskundige adviseur toch als een deskundige op grond van Part 35 wil gebruiken, dan moet de deskundige wel volledig voldoen aan de plicht tot onafhankelijkheid en bestaat de plicht tegenover de rechter vanaf het moment van de formele opdracht. Eerder advies kan openbaar worden gemaakt, met name als het uiteindelijke rapport door de deskundige is beïnvloed, en de rechter alle vraagstukken rond objectiviteit, onafhankelijkheid en vertrouwelijkheid nauwkeurig heeft onderzocht. Om dergelijke risico's te vermijden, kiezen opdrachtgevers er vaak voor om een nieuwe, onafhankelijke deskundige aan te stellen voor het rapporteren. Desalniettemin blijft het, met de juiste openbaarmaking en bevestigde onafhankelijkheid, toegestaan voor een adviserend deskundige om op een later moment in de procedure op te treden op grond van CPR Part 35.

5.3. Informatie-inwinning

Disclosure is een hoeksteen van civiele procedures in Engeland/Wales. Partijen zijn voortdurend verplicht om alle documenten openbaar te maken die relevant zijn voor de geschilpunten. Dit omvat niet alleen materiaal dat hun eigen zaak ondersteunt, maar ook materiaal dat de tegenpartij kan helpen en hun eigen positie kan ondermijnen.

Op grond van CPR 35.9 en 35.10 kunnen partijen verplicht worden om een breed palet aan documenten met betrekking tot deskundigenbewijs openbaar te maken. Hieronder vallen de instructies aan de deskundige, documenten die zijn bekeken tijdens het opstellen van het rapport, onderliggende gegevens, rekenmodellen en alle communicatie die de conclusies van de deskundige kan hebben beïnvloed. Dat dit niet altijd resulteert in *disclosure*, laat *Jackson v Marley Davenport Ltd* zien, waar de openbaarmaking van een conceptrapport werd gevraagd.[29] De Court of Appeal verwierp het verzoek echter omdat '*It is common for drafts of expert reports to be circulated among a party's advisers before a final report is prepared for exchange with the other side. Such initial reports are privileged*'. Daarom beschouwde het hof het conceptrapport als vertrouwelijk.

De procedurele bepaling in CPR 35.6 versterkt het *disclosure*-regime door partijen toe te staan schriftelijke vragen te stellen aan deskundigen. Deze vragen kunnen dienen om verduidelijking en aanvullende documentatie te vragen of om veronderstellingen in twijfel te trekken. Daarnaast kan het er ook voor zorgen dat het deskundigenrapport aan een streng onderzoek wordt onderworpen voordat het ter onderbouwing van een stelling door een partij wordt ingebracht.

Hoewel deze voorzorgsmaatregelen de transparantie bevorderen en het risico op *trial by ambush* tijdens het proces verminderen, zijn ze niet zonder nadelen. Ze kunnen de proceskosten aanzienlijk verhogen, een flinke inspanning vragen van deskundigen en, als er misbruik van wordt gemaakt, tactisch worden ingezet om procedures te vertragen. In sommige gevallen kan de omvang van de openbaar gemaakte documenten de rechter zelfs overweldigen en de centrale geschilpunten verdoezelen.

5.4. De inhoud van het deskundigenrapport

Het deskundigenrapport is het belangrijkste middel voor het presenteren van deskundigenbewijs in civiele procedures in Engeland/Wales en het moet voldoen aan CPR 35.10. Volgens PD 35 moet een deskundigenrapport duidelijk en transparant gestructureerd zijn om de rechter te helpen. Het moet de kwalificaties van de deskundige bevatten, alsmede een lijst van documenten waarop een beroep is gedaan en een volledig overzicht van de ontvangen instructies. Het rapport dient aan te geven welke feiten binnen de eigen kennis van de deskundige vallen en dient het uitgevoerde onderzoek, metingen en/of tests te vermelden, alsook de namen van degenen met wie of onder wiens toezicht deze zijn uitgevoerd. Als er in de beroepsgroep verschillende meningen zijn over een bepaalde kwestie, dient de deskundige deze meningen samen te vatten en de basis voor zijn eigen mening toe te lichten.[30]

Het rapport dient ook een beknopte samenvatting van de bevindingen te bevatten en als de opinie van de deskundige op enigerlei wijze van een voorbehoud is voorzien, dient dit voorbehoud vermeld te worden. De deskundige moet verklaren dat hij/zij zijn/haar belangrijkste plicht tegenover de rechter begrijpt en dat hij/zij daaraan heeft voldaan. Het rapport moet worden afgesloten met een ondertekende waarheidsverklaring, waarin wordt bevestigd dat het rapport naar waarheid is opgesteld en dat de vermelde feiten naar eer en geweten van de deskundige zijn beschreven. De deskundige moet de opdrachtgever onmiddellijk op de hoogte stellen als er nieuwe informatie beschikbaar komt die zijn conclusies beïnvloedt.

Gebrek aan naleving hiervan, vooringenomenheid of gebrekkige methodologie kan ertoe leiden dat het rapport wordt uitgesloten of dat er slechts beperkt gewicht aan wordt toegekend.

5.5. Bijeenkomsten van deskundigen, gezamenlijke verklaringen en aanvullende rapporten

Na de uitwisseling van deskundigenrapporten geeft CPR 35.6 elke partij het recht om schriftelijke vragen te stellen aan de deskundige van de tegenpartij. Deze vragen moeten binnen 28 dagen beantwoord worden en de antwoorden maken deel uit van het deskundigenbewijs in de procedure.

29. *Jackson v Marley Davenport Ltd* [2004] EWCA Civ 1225.
30. *General Medical Council v Meadow* [2006] EWCA Civ 1390 (26 October 2006), para 71: *'It is in my opinion of the utmost importance that an expert should only give evidence of opinion which is within his particular expertise and that, where a statement, whether made in writing or orally, is outside his expertise, he should expressly say so. If, for example, it depends upon work done or opinions expressed by others, that work or those opinions should be identified in the statement, so that their validity can be ascertained by the parties to the proceedings or by the court. All reasonable attempts should be made check the validity of an opinion which is not within the expert's expertise. These are simple precautions which should be taken by experts because of the risk that the opinion might be wrong, with what may be very serious consequences'.*

Om de kwesties in geschil in de aanloop naar de rechtszaak verder te verduidelijken of te beperken, kan de rechter een deskundigenvergadering gelasten op grond van CPR 35.12 en eisen dat er door de betrokken deskundigen een gezamenlijke verklaring wordt opgesteld. In deze verklaring, die onafhankelijk van de juridische vertegenwoordigers van de partijen moet worden opgesteld, worden de punten van overeenstemming en onenigheid tussen de deskundigen uiteengezet.[31] Het speelt een belangrijke rol om de rechter te helpen zich te concentreren op de belangrijkste kwesties, waardoor het *case management* wordt verbeterd en de efficiëntie van de procedure wordt vergroot.

In complexe geschillen of geschillen met een groot financieel belang kan de rechter ook toestaan of gelasten dat er aanvullende deskundigenrapporten worden ingediend. Dit geschiedt meestal als er nieuw bewijsmateriaal naar voren komt of als er meer duidelijkheid nodig is na de gezamenlijke bespreking(en) van de deskundigen.

5.6. Rechterlijke betrokkenheid en toezicht

Deskundigen kunnen de rechter schriftelijk verzoeken om aanwijzingen die hen kunnen helpen bij het uitvoeren van hun taken. Tenzij de rechter anders beslist, moeten zij kopieën van het voorgestelde verzoek aan de opdrachtgever en alle andere partijen verstrekken.

In Engeland/Wales hanteren rechters een kritische benadering van deskundigenbewijs. In de zaak *Van Oord UK Ltd & Anor v Allseas UK Ltd*[32] benadrukte de rechter bijvoorbeeld dat opinies die gebaseerd zijn op speculatieve veronderstellingen met voorzichtigheid benaderd moeten worden en dat veronderstellingen van deskundigen nauwkeurig onderzocht moeten worden op betrouwbaarheid. Evenzo oordeelde de rechter in *Bank of Ireland v Watts Group plc*[33] dat het vertrouwen op zwakke veronderstellingen de gehele taxatie van een deskundige kan ondermijnen.

In *Griffiths v TUI (UK) Ltd*[34] oordeelde de meerderheid van het Court of Appeal dat onbetwist deskundigenbewijs dat voldoet aan CPR Part 35 niet mag worden afgewezen zonder duidelijke bewijsgrond. Deze beslissing gaf aanleiding tot bezorgdheid over het feit dat de beoordelingsvrijheid van de rechter om deskundigenbewijs kritisch te beoordelen, onnodig zou worden beperkt. In reactie hierop hebben latere uitspraken en commentaren, waaronder de beslissing van de Supreme Court in *Kennedy v Cordia (Services) LLP*[35] (zij het naar Schots recht[36]), opnieuw bevestigd dat rechters de plicht houden om meningen van deskundigen te onderzoeken op coherentie, methodologische nauwkeurigheid en consistentie met het bredere bewijsmateriaal, zelfs zonder betwisting.[37] Deze beslissingen hebben geleid tot een aanhoudend gerechtelijk en academisch debat over de toegestane reikwijdte van gerechtelijke scepsis.

Het actieve toezicht zorgt ervoor dat rechters in Engeland/Wales een sterke kennistheoretische controlefunctie uitoefenen, hoewel het spanningsveld tussen rechterlijke beoordeling en deskundigenautonomie blijft bestaan.

5.7. Mondeling bewijs en kruisverhoor

Het mondeling deskundigenbewijs onder ede vormt een essentieel onderdeel van het contradictoire systeem. Met het afleggen van de eed of belofte onderstrepen deskundigen hun plicht tot eerlijkheid, onpartijdigheid en onafhankelijkheid tegenover de rechter. Voor de duur van hun getuigenis, tijdens het verhoor, kruisverhoor of enige tussenliggende onderbrekingen, inclusief 's nachts, is het de deskundigen strikt verboden om de inhoud van hun getuigenis met enige persoon te bespreken, inclusief juridische vertegenwoordigers van de cliënt of collega-deskundigen, totdat hun getuigenis is beëindigd. Dit verbod is bedoeld om de integriteit en onafhankelijkheid van het bewijs van de deskundige te bewaren, hoewel het de deskundige onder aanzienlijke psychologische en lichamelijke druk kan zetten tijdens langdurige of strenge kruisverhoren.

Tijdens het verhoor mogen deskundigen uitsluitend verwijzen naar het door de rechter goedgekeurde dossier, dat gewoonlijk hun eigen rapport bevat, de rapporten van contradeskundigen, gezamenlijke verklaringen en aanvullende rapporten en de relevante pleidooien. Het is deskundigen niet toegestaan om documenten buiten de openbaar gemaakte inhoud van het dossier te introduceren, zich daarop te baseren of ernaar te verwijzen, tenzij de rechter hiervoor uitdrukkelijk toestemming heeft verleend. Deze procedurele waarborg bevordert transparantie en zorgt ervoor dat het onderzoek en het (kruis)verhoor van de deskundige binnen het overeengekomen bewijskader plaatsvinden.

31. *BDW Trading Ltd v Integral Geotechnique* [2018] EWHC 1915 (TCC), para 18: *'To be clear, it appears to me that the TCC Guide envisages that an expert may if necessary provide a copy of the draft joint statement to the solicitors, otherwise it would not be possible for them to intervene in the exceptional circumstances identified. However, the expert should not ask the solicitors for their general comments or suggestions on the content of the draft joint statement and the solicitors should not make any comments or suggestions save to both experts in the very limited circumstances identified in the TCC Guide'.*
32. *Van Oord UK Ltd & Anor v Allseas UK Ltd* [2015] EWHC 3074 (TCC) (12 November 2015).
33. *Bank of Ireland v Watts Group plc* [2017] EWHC 1667 (TCC); [2017] 1 WLR 6047.
34. *Griffiths v TUI (UK) Ltd* [2021] EWCA Civ 1442, para 65: '*(...) The judge cannot be prevented from considering the quality of such evidence in order to determine whether the burden of proof is satisfied just because it is uncontroverted. As Judge Truman stated, the court is not a rubber stamp. If it were otherwise, the court would be bound by an uncontroverted expert's report which satisfied CPR PD 35, even if the conclusion was only supported by nonsense'.*
35. *Kennedy v Cordia (Services) LLP* [2016] UKSC 6.
36. Schots recht is een uniek rechtssysteem dat elementen van zowel het continentale recht als het *common law* bevat, en dat historische wortels heeft in het Romeinse en canonieke recht.
37. *Kennedy v Cordia (Services) LLP* [2016] UKSC 6, para 59: '*In the absence of objection, the judge should, when assessing whether and to what extent to give weight to the evidence, test the evidence to ascertain that it complies with the four considerations which we have set out in para 38 above and is otherwise sound'.*

Tijdens een rechtszaak geven deskundigen meestal mondelinge verklaringen op basis van hun schriftelijke rapporten. Dit proces begint met een verhoor, gevolgd door een kruisverhoor door de tegenpartij. Tijdens het kruisverhoor worden de geloofwaardigheid, de aannames en de redenering van de deskundige grondig bevraagd. Rechters kunnen ook vragen stellen om technische zaken te verduidelijken en om de methodologie van de deskundige beter te begrijpen.

Het belangrijkste doel van een kruisverhoor is het blootleggen van zwakke punten, inconsistenties of mogelijke vooringenomenheid in het rapport van de deskundige. Door de kwalificaties, aannames en redeneringen van de deskundige te onderzoeken, is de rechter beter in staat om de betrouwbaarheid en overtuigingskracht van zijn getuigenis te beoordelen.

Het kruisverhoor is echter inherent vijandig. Het kan stressvol zijn voor deskundigen, vooral voor degenen met weinig ervaring met het optreden ter zitting, en kan de aandacht verleggen van de feitelijke inhoud van het bewijs naar de prestaties van de deskundige. In sommige gevallen wordt een kruisverhoor tactisch, waarbij de raadsman de deskundige persoonlijk probeert te ondermijnen in plaats van de technische kwesties te verduidelijken. Vooral als er een verschil is in de vaardigheden en bewijsposities van de partijen. Als gevolg daarvan kunnen robuuste en goed onderbouwde deskundigenrapporten minder gewicht in de schaal leggen wanneer de deskundige tijdens de mondelinge getuigenis moeite heeft om vragen te beantwoorden. Om deze problemen te verminderen en een transparantere en meer gezamenlijke evaluatie van deskundigenbewijs te bevorderen, maken rechters in Engeland/Wales steeds vaker gebruik van gelijktijdig optredende deskundigen, ook bekend als *concurrent expert evidence* (CEE), ook wel *hot-tubbing* genoemd.[38] Deze aanpak, die is gehanteerd in *Streetmap.EU Ltd vs Google Inc*,[39] houdt in dat de deskundigen van beide partijen naast elkaar in de rechtbank bewijs leveren, vaak in een gestructureerde, door de rechter geleide discussie. Dit stelt de rechter in staat om de meningen van deskundigen ter plaatse te vergelijken en te contrasteren. Het vermindert ook de spanning tussen de partijen en bevordert een efficiënter en meer samenhangend onderzoek van de belangrijkste technische kwesties.

5.8. Aansprakelijkheid van deskundigen

In *Jones v Kaney*[40] herriep de Supreme Court van het Verenigd Koninkrijk de immuniteit die deskundigen genoten in gerechtelijke procedures. De Supreme Court bepaalde dat deskundigen aansprakelijk kunnen worden gesteld wegens nalatigheid voor hun gedrag in de loop van een rechtszaak en benadrukte het belang van toewijding, nauwkeurigheid en professionele bekwaamheid bij het uitvoeren van hun taken. Deze beslissing heeft verstrekkende gevolgen voor de aansprakelijkheid van deskundigen.

5.9. Samenvatting deskundigenbewijs in Engeland/Wales

Het Engelse/Welshe systeem van deskundigenbewijs wordt gekenmerkt door hoge transparantie en uitgebreide rechterlijke toetsing. Hoewel deze kenmerken inhoudelijke en methodologische betrouwbaarheid bevorderen, brengen ze aanzienlijke kosten en complexiteit met zich. Recente hervormingen en jurisprudentie laten zien dat het systeem probeert deze nadelen op te vangen door meer rechterlijke regie en alternatieven zoals *hot-tubbing*. Tegelijkertijd blijft het vinden van een evenwicht tussen rechterlijke controle en deskundigenautonomie een voortdurende uitdaging.

De ervaringen uit Engeland/Wales bieden daarom niet alleen lessen in controleerbaarheid en transparantie, maar ook inzicht in de grenzen van een puur contradictoire aanpak van deskundigenbewijs.

6. Reflectie

Uit de vergelijking blijkt dat Engeland/Wales en Nederland duidelijk verschillende juridische en institutionele benaderingen hanteren ten aanzien van deskundigenbewijs, die voortvloeien uit hun contradictoire respectievelijk inquisitoire tradities. Het Engelse/Welshe systeem met veelal twee deskundigen, gebaseerd op partijautonomie en uitgebreide tegenspraak, stelt transparantie en toetsbaarheid centraal via gedetailleerde openbaarmakingsverplichtingen, expliciete methodologische verantwoording en een actief inhoudelijk toezicht door de rechter. Daartegenover staat het Nederlandse systeem, waarin rechterlijke regie, procesefficiëntie en professionele autonomie van de veelal enkele gerechtelijke deskundige centraal staan. In Nederland ontbreekt een expliciete wettelijke verplichting tot methodologische verantwoording, waardoor de toetsbaarheid van het deskundigenbewijs meer afhankelijk is van impliciete normen, jurisprudentie en professionele standaarden, zoals de Gedragscode en Leidraad.

Hoewel beide systemen formeel onafhankelijkheid van deskundigen eisen, manifesteert die onafhankelijkheid zich fundamenteel verschillend. De Engelse/Welshe deskundige heeft een actieve plicht om de rechter inhoudelijk bij te staan, terwijl de Nederlandse deskundige vooral passief en reactief optreedt met een verplichting tot onpartijdigheid en zorgvuldigheid. Deze discrepantie weerspiegelt een diepere epistemologische spanning. In Engeland/Wales dwingt de procedurele structuur tot een expliciete inhoudelijke controle van methodologische en kennistheoretische aannames via openbaarmaking en kruisverhoor. Het Nederlandse systeem daarentegen steunt primair op vertrouwen in de deskundige en rechterlijke procescontrole, waardoor methodologische tekortkomingen of kennistheoretische onzekerheid mogelijk minder snel zichtbaar worden.

Desalniettemin tonen recente hervormingen in beide jurisdicties een voorzichtige convergentie. In Engeland/

38. CEE wordt aangemoedigd onder de Chancery Guide (2022) en Commercial Court Guide (2022), maar is niet verplicht gesteld.
39. *Streetmap.EU Ltd v Google Inc. & Ors* [2016] EWHC 253 (Ch), para 47.
40. *Jones v Kaney* [2011] UKSC 13, para 62.

Wales zien we een toenemende rechterlijke regie, zoals de introductie van een gezamenlijke deskundige en expertmeetings, waarmee men probeert de kosten van het contradictoire model te beheersen. Tegelijkertijd beweegt het Nederlandse systeem naar meer dialoog en participatie van partijen in het deskundigenonderzoek, waardoor impliciete toetsbaarheid wordt versterkt en inbreng van (partij)rapporten mogelijk wordt gemaakt. Hoewel deze ontwikkelingen wijzen op een gedeeltelijke functionele convergentie, blijven de fundamentele institutionele uitgangspunten grotendeels behouden.

Een interessant perspectief ligt in een gedifferentieerde hybride benadering, afhankelijk van de complexiteit en belangen van het geschil. Voor eenvoudige zaken kan een meer inquisitoire aanpak met één door de rechter benoemde deskundige voldoende zijn om efficiëntie te behouden en kosten te beperken. Voor complexe zaken met grote belangen, waarin de validiteit van methodologische aannames cruciaal is, zouden expliciet contradictoire mechanismen wenselijk zijn. Concreet betekent dit het toepassen van Engelse/Welshe praktijken zoals expliciete methodologische openbaarmaking, gestructureerde gezamenlijke verklaringen, en eventueel *hot-tubbing*. Op deze wijze kunnen niet alleen de onafhankelijkheid en de objectiviteit van de deskundigen worden geborgd, maar ook de methodologische robuustheid en de kennistheoretische integriteit van het deskundigenbericht.

Uiteindelijk gaat het bij deskundigenbewijs niet uitsluitend om juridische efficiëntie of procedurele transparantie, maar ook – misschien wel juist – om het vermogen van de rechter om op een epistemisch verantwoorde wijze technische geschillen inhoudelijk betrouwbaar op te lossen. Beide systemen hebben daarin waardevolle lessen te bieden. Een genuanceerde, hybride toepassing van de sterkste elementen van beide systemen kan een belangrijke stap zijn in het verder verbeteren van het civiele deskundigenbewijs.

Aspect	Engeland/Wales	Nederland
Kernverplichting deskundige	CPR 35.3: actieve hulp aan rechter binnen expertise.	Art. 190 lid 1 Rv: onpartijdig, zorgvuldig, naar beste weten en professioneel deskundig optreden; ingevuld door jurisprudentie.
Aard verplichting	Positief actief (inhoudelijk bruikbaar).	Primair negatieve plicht (geen partijdigheid/ nalatigheid), secundair positieve plicht tot zorgvuldigheid (Gedragscode en jurisprudentie).
Formele bron	CPR 35.3, PD 35, Guidance en rechtspraak.	Rv, Gedragscode (2012), Leidraad deskundigen (2018) en jurisprudentie.
Gedragsmatige invulling	Expliciete transparantie en methodologische verantwoording vereist.	Transparantie vereist, inclusief vermelden methodologische beperkingen (Gedragscode), maar minder gedetailleerd dan CPR.
Taakomschrijving	Binnen expertise blijven, onzekerheid expliciet maken.	Binnen rechterlijke opdracht handelen; onzekerheden methodologisch expliciet maken (Gedragscode).
Verantwoording rapport	Gedetailleerd en gestructureerd; verplicht (bronnen, aannames etc.).	Gemotiveerd en transparant, methodologische beperkingen expliciet vermeld (Gedragscode), minder gedetailleerde structuur.
Instructies onafhankelijkheid	Opname instructies verplicht (CPR 35.10(3)).	Opname instructies aanbevolen, niet verplicht (Leidraad).
Miskenning plicht	Sancties, uitsluiting rapport, kosten. Aansprakelijkheid rechtstreeks en via tuchtrecht.	Lagere bewijskracht, rechterlijke sancties beperkt, aanvullend onderzoek mogelijk. Aansprakelijkheid via tuchtrecht.
Toetsing rechter	Expliciet inhoudelijk (bruikbaarheid, logica, consistentie).	Marginaal bij één rapport, maar bij afwijking expliciete motivering vereist; toenemende inhoudelijke toetsing via jurisprudentie en tuchtrecht.